

УДК [005.332.4:332.122]:339.9

Куліш І.М., кандидат наук з державного управління, с.н.с. ©
Інституту регіональних досліджень Національної академії наук України,
м.Львів

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ

У статті проаналізовані різні наукові погляди на формування конкурентоспроможності регіону, проведене їх групування за напрямками. Запропоноване авторське бачення основних чинників впливу на конкурентоспроможність регіону та здійснено їх розгляд. Зроблено висновки щодо мінливості вагомості даних чинників у глобалізованому світі. Наголошено на необхідності проведення окремого дослідження впливу виділених чинників на окремо взятий регіон України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, глобалізація, регіональний розвиток.

Постановка проблеми. На сьогодні розвиток України та її регіонів відбувається у конкурентному середовищі, а тому напряму залежить від тенденцій у світі. Вагомий вплив здійснюється і багатьма іншими чинниками, до яких належать усі елементи ринкової економіки, політична ситуація, розвиток науки тощо. При цьому для конкурентоспроможності регіону, як привило, визначальне значення мають місцеві умови. Саме через це, одним з головних завдань регіональної політики постійний аналіз ситуації для повного використання усіх наявних переваг та нівелювання негативних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі дослідження конкурентоспроможності загалом, та у розрізі регіону присвячені праці багатьох вчених світу та України, серед них В. Ізард [1], Гж. Гожеляк [2], М. Портер [3], Ю. Норберг [4], І. Данілов [5], М. Долішній [6], А. Амоша [7], Н. Мікула [8].

Формулювання мети статті. Однак, на жаль через нестабільність світової економіки, особливо через економічні кризи останнього часу, багато аспектів даного процесу залишаються недостатньо розглянутими, а тому метою статті є дослідження існуючих наукових поглядів щодо конкурентоспроможності регіону у динаміці їх зміни з виділенням основних чинників.

Виклад основного матеріалу. Багато науковців пропонують своє трактування конкурентоспроможності регіону. Тому доцільно буде навести окремі дефініції, з яких випливатимуть подальші міркування.

Конкуренція у економіці – це процес взаємодії, взаємозв'язку боротьби продуцентів і поставщиків під час реалізації продукції, суперництво між окремими виробниками або постачальниками товару і/або послуг за найбільш вигідні умови виробництва [9, с. 234].

Виходячи з наведеного визначення, конкурентоспроможність – здатність

перевершити конкурентів за однакових умов. Довгий період часу конкурентоспроможність розглядалася саме у цій площині: конкуренція виробників локалізованих на певній території за увагу споживачів їх продукції.

Глобалізація поступово вносила свої корективи у даній сфері. Спочатку конкуренція вийшла за межі окремих територій і перемістилася у відкритий світовий простір (торгівля, котра здійснювалась за допомогою караванних шляхів не приймається до уваги як не істотна з точки зору сьогодення). Наступним кроком розвитку конкуренції стала конкуренція серед територіальних систем за новий капітал, завдяки якому створюються нові робочі місця і отримується дохід, за працівників з найвищою кваліфікацією, здатних до створення інноваційних продуктів та використання нових, передових технологій і до управління великими корпораціями [10, s.8].

При цьому територіальні системи повинні мати певний сталий набір показників, які можуть забезпечити їх конкурентоспроможність. Ці показники в умовах глобалізації мають не лише економічний характер.

М. Потрер вважає, що на рівні регіону конкурентоспроможність можна регулювати лише за рахунок ефективності використання ресурсів [9, с. 94]. Даний погляд суперечить думці Дж. Уолперта (Julian Wolpert), який під час дослідження поведінки людей, зокрема прийняття ними індивідуальних рішень щодо міграції, зробив висновок, що люди не завжди шукають максимальну економічну вигоду і не прагнуть отримати повну інформацію щодо існуючих економічних можливостей, серед яких вони вибирають найкращий для себе варіант. Виявилось, що прийняття певного рішення часто залежить від думки приятелів або сусідів тощо. Тобто особа керується своєю власною системою цінностей, не останнє місце у якій належить традиціям та прив'язаності [11, р. 549].

В. Є. Андреев розробив комплексний показник конкурентоспроможності регіону [12], який складається з двох частин: показника рівня життя та інвестиційної привабливості.

$$RC = \begin{cases} Y\text{-показник рівня життя} \\ I\text{-інвестиційна привабливість регіону} \end{cases}$$

Вони включають:

$$Y = PC + G + L, \text{ де}$$

PC – купівельна спроможність;

G – коефіцієнт концентрації доходів (коефіцієнт Джинні);

L – рівень безробіття.

$$I = I_p + I_r + I_q + Q, \text{ де}$$

I_p – інвестиційний потенціал регіону;

I_r – інвестиційний ризик;

I_q – реальні обсяги інвестицій;

Q – кількість збиткових підприємств у регіоні.

Проте даний показник вимагає уточнення, адже інформаційне суспільство, у якому ми живемо також впливає на конкурентоспроможність регіону оскільки люди отримали небачену раніше можливість порівняння та вибору.

А тому, виділені Дж. Уолпертом та запропоновані В. Андрєєвим чинники впливу на конкурентоспроможність регіону економічного та неекономічного характеру потрібно доповнити (див. рис. 1).

Рис. 1. Чинники впливу на конкурентоспроможність регіону

Джерело: розробка автора

До чинників глобального характеру належать: воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) у різних регіонах світу, у т.ч. поблизу кордонів України. Це впливає на усі регіони держави і здійснюють найбільший вплив, на конкретний прикордонний регіон у безпосередньому сусідстві; економічні кризи світового масштабу; територіальні претензії з боку інших держав, які поширюються на даний регіон тощо.

Дуже важливою є і діяльність органів місцевого самоврядування оскільки вони є найближчими до людей і покликані першими помічати негаразди, саме на них покладена функція вирішування проблем локального характеру.

Розвиток соціальної інфраструктури у даній місцевості – це розвиток

доріг, транспортне сполучення, медичне та побутове обслуговування, наявність закладів дошкільної та шкільної освіти і рівень знань, які у них можна отримати, можливості рекреації, отримання послуг закладів торгівлі та культури.

На сьогодні усе більшого значення набувають кліматичні умови, від яких залежить комфортність проживання людей на певних територіях, віддача від сільськогосподарського виробництва, витрати на опалення і навіть, враховуючи потепління клімату, майбутнє прогнозоване підвищення рівня моря.

Геополітичне розташування впливає на конкурентоспроможність регіону з врахуванням усіх рівнів: макрорівень – стосовно світових центрів економіки та політики; мезорівень – стосовно крупних регіонів та груп країн (наприклад ЄС); макрорівні – стосовно країн-сусідів та стосунків з ними.

Тип регіону диктує багато можливостей або перешкод до розвитку та конкурентоспроможності. Виділяють наступні основні типи територій зі спеціальним статусом, яким він наданий постійно або тимчасово, для вирішення специфічних завдань:

- території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- території природно-заповідного фонду України;
- вільні економічні зони;
- поліські території;
- курортні місцевості;
- гірські населенні пункти;
- історичні місцевості;
- прикордонні території;
- округи по обранню депутатів всіх рівнів;
- тимчасові спеціалізовані територіальні одиниці, на яких склалася особлива ситуація;
- території компактного проживання національних меншин;
- територіальні утворення деяких органів державної влади.

Особистісний чинник – це той, котрий виділив Дж. Уолперт, головне його підґрунтя традиції, прив'язаності, думка знайомих та родичів із врахуванням матеріального добробуту людини.

Демографічна ситуація чинить вагомий вплив, оскільки однією з умов розвитку території є народження дітей, що свідчить про відчуття людьми позитивних перспектив на майбутнє.

Міждержавні та міжрегіональні зв'язки стають щоразу важливішими. Прикладом може служити розвиток транскордонного співробітництва між Україною та Польщею, особливо після вступу останньої до ЄС, а також нові територіальні утворення, котрі отримали назву єврореґіони (території України входять до 6 єврореґіонів: “Дніпро”, “Слобожанщина”, “Ярославна”, “Карпати”, “Буг”, “Донбас”, а також ведуться роботи над створенням “Дністер”).

Інвестиційна привабливість свідчить, що регіон має резерви та можливості для відкриття нових підприємств, або відновлення вже існуючих. Ці резерви та можливості можуть впливати зі статусу місцевості, наприклад,

вільна економічна зона означає пільгові умови оподаткування та державне сприяння веденню бізнесу; курортна місцевість заохочення до вкладення коштів у розвиток, оскільки економічна віддача, як правило, є швидкою; так само історична місцевість тощо.

Політика держави стосовно розвитку регіонів виражається у прийнятих нормативно-правових актах, стратегіях, програмах дій тощо, які стосуються сприяння розвитку територій, надання певних статусів.

Інноваційність регіону означає ступінь розвитку у регіоні інноваційного потенціалу. В умовах, коли головною світовою тенденцією розвитку економіки є “економіка, яка базується на знаннях”, наявність у регіоні джерел інновації дуже важлива. До таких джерел зокрема можна віднести доступ до інформаційних джерел, розвиток технологічної інфраструктури тощо.

Світова статистика свідчить про тотальне забруднення води та повітря, виснаження надр, тому щоразу більшого значення набуває екологічний чинник конкурентоспроможності регіону. Від нього напряму залежить здоров'я та довголіття мешканців регіону, можливість виробництва екологічно-чистої сільськогосподарської продукції.

Науково-освітній потенціал обумовлений наявністю у регіоні науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів, і що більшою є їх кількість, то вищим є потенціал. Для мешканців регіону це, у першу чергу, можливість отримати освіту належного рівня, від чого у майбутньому залежатиме набуття гідної спеціальності або перспектива продовження освіти.

Чинниками глобального характеру є ті, котрі впливають не лише на конкретний регіон або регіони держави, а й на регіони інших держав світу, наприклад, світова економічна криза, курс валют та дорогоцінних металів, цінних паперів, світові фондові індекси тощо.

За визначенням Маршалла Маклюена (вважається класичним) глобалізація – це прискорення інформаційного обміну між людьми, у якому провідну роль відіграють засоби масової комунікації. Електронні засоби масової комунікації стискають світ і дозволяють кожному одночасно бачити події віддалені одне від одного. Такий світ, за Маклюеном, є “великим селом” [13, р.93].

На глобалізацію є кілька різних поглядів – від захвату, до вкрай негативного сприйняття. Так Ю. Норберг вважає, що глобалізація є унікальним шансом для усього світу, а за останні двадцять років кількість обездолених людей знизилася вдвічі [9, с.7]. А, на думку П. Томашека, у результаті зростання кількості об'єктів у міжнародному обміні продукцією і послугами зменшення відмінностей між багатими та бідними людьми, регіонами та державами не зменшується, а зростає. Згідно зі статистикою ООН, бідні стають ще біднішими, а багаті – багатшими. Диференціація посилюється і у найбільш розвинених країнах. Бідність набуває усе масштабнішого характеру, стає оборотною стороною процесу глобалізації економіки і породжує насилля, наркоманію, хвороби, міграцію, тероризм та політичну нестабільність [14].

На нашу думку, на увагу заслуговує погляд Є.В. Гуторина, який дослідив

зв'язок між якістю життя населення та конкурентоспроможністю економіки регіону і прийшов до висновку, що якість життя населення є одним з найважливіших чинників забезпечення зростання конкурентоспроможності економіки регіону, однак підвищення життя населення не завжди викликає зростання конкурентоспроможності економіки регіону. Характер цього впливу є вибіркоким і має чотири напрямки: ефективність використання людських ресурсів, інфраструктура, доходи населення, освіта і науково-дослідні, конструкторські та технологічні роботи [15, с.21].

Висновки. Отже конкурентоспроможність регіону – це результат сумарного впливу комплексу чинників, з яких складається потенціал регіону та можливостей його повного використання та подальшого відновлення. Однак дані чинники є нестабільними і їх значення для регіону міняється у залежності від загальносвітових тенденцій. Ще однією важливою відмінністю означених чинників є те, що сила їх впливу у один і той самий період часу буде різною на різні регіони, усе залежить від умов, у яких кожний конкретний регіон знаходиться у даний момент. Тому необхідно здійснювати постійний моніторинг змін задля якомога повнішого використання на рівні регіону усіх переваг, які дає глобалізація та врахування усіх загроз, які з неї випливають.

Перспективою подальшого дослідження може стати розгляд впливу глобалізації на конкурентоспроможність окремо взятого регіону України.

Література

1. Isard Walter. Metody analizy konfliktów regionalnych: wybrane fragmenty [Text] / Walter Isard, Christine Smith ; tłumaczył Czesław Mesjasz // Warszawa : Wydawn. Naukowe PWN, 1991. — 101 s.
2. Rozwój, region, przestrzeń. Praca zbiorowa [Text] / pod redakcją Grzegorza Gorzelaka, Anny Tucholskiej. — Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2007. — 407 s.
3. Портер М. Э. Конкуренция [Текст] / Майкл Э. Портер / Пер. с англ. — М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. — 608 с.
4. Норберг Ю. В защиту глобального капитализма [Текст] / Юхан Норберг / Пер. С англ. ; Институт Катона.— М. : Новое издательство, 2007. — 272 с.
5. Данилов И. Конкурентоспособность регионов России (теоретические основы и методология) [Текст] / Иван Данилов. — М. : "Канон+" РООИ "Реабилитация", 2007. — 229 с.
6. Долішній М.І. Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів / М.І. Долішній, П. Ю. Беленький, Н. І. Гомельська // Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики [Текст]: монографія. — Х. : ІНЖЕК, 2006. — С. 9—31.
7. Амоша А. Регионы Украины: оценка конкурентоспособности / [А. Амоша, М. Дубнина, С. Качура и др.] // Экономист [Текст], 2005. — № 2 — С. 62—74.

8. Транскордонне співробітництво [Текст]: посіб. / Н. А. Мікула, Толкованов В. В. — Київ: Видавництво “Крамар”, 2011 — 259 с.
9. Аренков И. А. Маркетинговые исследования: основы теории и методики [Текст] / Игорь Анатольевич Аренков. — СПб: СПбУЭФ, 1992. — 468 с.
10. Gorzelak G. Konkurencyjność regionów / Grzegorz Gorzelak, Bohdan Jałowiecki [Text] / Warszawa: Studia Regionalne i Lokalne, 2000. — № 1(1). — SS. 7—24.
11. Wolpert J. The decision process in spatial context / Julian Wolpert // Annals of the Association of American Geographers [Text]. — 1964. — Vol. 54. — 4 Decem. — P. 537 – 558.
12. Андреев В. Е. Конкуреноспособность региона и методика ее оценки электронный ресурс / В. Е. Андреев // Интернет сайт Ярославского государственного университета им. П. Г. Демидова, 2003 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://students.uniya.ac.ru/~melikh/article2.html>.
13. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man [Text] / M. McLuhan, Lewis H. Lapham.— New York and Scarborough, Ontario: McGraw Hill, 1964. — 392 p.
14. Петр Томашек. Глобализация, трансформация и регионы [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/7_5_97.htm.
15. Гуторин Е. В. Оценка влияния качества жизни населения на рост конкурентоспособности экономики региона [Текст]: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эк. наук: спец. 08.00.05. / Е. В. Гуторин Сибирский государственный аэрокосмический университет им. ак. М.Ф. Решетнева. — Красноярск, 2007. — 23 с.

Summary

Kulish I. M. The candidate of science on the government, the senior research assistant of department of forecasting and modeling of development of region.

Institute of regional researches of National Academy of Sciences of Ukraine

MAJOR FACTORS OF INFLUENCE ON COMPETITIVENESS OF REGION

Different scientific views on formation of regional competitiveness are analyzed and their grouping according to directions is done in this article. The author vision of the main factors affecting the competitiveness of the region is proposed and overview of all of them is given. The conclusions about importance variability of these factors in the globalized world are done. There is emphasized the necessity of separate research of influence of selected factors on a given region of Ukraine.

Key words: *competitiveness, region, globalization, regional development*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 332.143:658.589:338.432

Курило Л.І., к.е.н., доцент¹®, Гиренко І.В., к.юрид.н., доцент²¹Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ²Національний університет біоресурсів і природокористосування України, м.Київ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

У статті проаналізовано законодавчу базу інформаційного забезпечення інноваційної діяльності та обґрунтовано необхідність переходу на новий рівень цього забезпечення для ефективної реалізації державної інноваційної політики.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інноваційна діяльність, аграрна сфера

Постановка проблеми. Національна політика розвитку інформаційного суспільства ґрунтується на засадах пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури. Розвиток інформаційного суспільства в Україні, впровадження новітніх інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики, оскільки сталість розвитку як держави, так і суспільства значною мірою залежить від якості розвитку інформаційної сфери. У сучасному світі, що цілком очевидно, якісний вплив інформаційної сфери на державне управління, зокрема і у сфері інноваційної діяльності, домінує над відповідним імперативним впливом держави на процеси удосконалення інформаційної сфери. Збалансувати таку невідповідність можливо за умови розробки і реалізації відповідної державної інформаційної політики, яка б враховувала взаємозалежні чинники, наявні сьогодні: і динаміку розвитку інформаційної сфери, і зміну держави на інформаційну державу в умовах інформаційного суспільства. Відповідно, проблеми формування та реалізації державної інформаційної політики потребують спеціальних наукових досліджень, які не повинні обмежуватися однією наукою – це проблема багатогранна, різнопланова і різнорівнева.

Аналіз останніх досліджень. Питання інформаційно-наукового забезпечення аграрної сфери розглядалися в роботах вчених економістів-аграрників О.Дадія, Ю. Лупенка, П.Музики, П.Саблука, О.Шпикуляка, правознавців В. Семчика, І. Арістової та ін. і потребують подальшого дослідження і опрацювання зарубіжного досвіду з врахуванням особливостей розвитку вітчизняної економіки.

Метою даної статті є розгляд інноваційної діяльності в аграрній сфері через призму інформатизації суспільного життя.

Вклад основного матеріалу. В інформаційному суспільстві політика та інформація – це взаємозалежні явища, що впливають одне на одне в процесі